

Žemberová, Viera

Pamät' európskej kultúry a spoločenských vied znamená návrat k osobnosti

Slavica litteraria. 2009, vol. 12, iss. 2, pp. 179-182

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103426>

Access Date: 01. 03. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Bruna (Benátky 1770, jde o lat. překlad franc. originálu) a Ladislava Tompy (lat., Bratislava 1785–1788). Tyto texty přebírá podle editorů Bazilovič v celých pasážích a činí z nich výtahy. Popis obsahu podal Cyril Vasil' (2002). V první části Bazilovič vykládá ustanovení novozákonní obětí a srovnává ji s jiným pojetím v Starém zákoně, přičemž polemizuje s protestantským pojetím eucharistie.

Z jazykového hlediska je církevněslovanský text systémově kontaminován ukrajinismy, a vytváří tak národní variantu tohoto jazyka; v latině se vyskytuje řada odchylek od úzu: nestandardní perfektové kmen slovesa *relinquere*, nahrazování původních diftongů „ae“ a „oe“ na „e“, někde je „c“ místo „t“ (pronunciace), jinde se objevují omyly v geminátách (*resurrectio /resurectio*), někde je rozkolísaný pravopis (*auctor*, *autor*, dokonce *author*); jsou tu ovšem i syntaktická specifika. O historických a literárních souvislostech hovoří editoři na ss. XXXV–XLIII, jde však spíše o souvislosti mimoestetické. Možná by si více pozornosti zasloužila právě literárněestetická a také liturgická charakteristika; očekával bych tu přítomnost více disciplín, ale jinak oceňuji jasnost, srozumitelnost a úspornost tohoto úvodu k edici, včetně výkladu edičních zásad. Jde o důležitý ediční počin, jehož význam se ocení až na pozadí dalších edic; ale již nyní je zřejmé, že se tím začíná nová kapitola poznávání evropské kultury ve vši její divergentnosti.

Ivo Pospíšil

PAMĚŤ EURÓPSKEJ KULTÚRY A SPOLOČENSKÝCH VIED ZNAMENÁ NÁVRAT K OSOBNOSTI

Vladimír Franta – Ivo Pospíšil: *Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova.* Ediční série Brněnské texty z filologicko-areálových studií, sv. 2. Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2009. 160 s. textů + 38 s. dokumentů.

Najsôr už možno seriózne vypovedať o tom, že reálne jestvuje a uskutočňuje sa profilový edičný zámere, ktorý vzniká v Ústave slavistiky na Masarykovej univerzity, odkiaľ sa za posledné roky do odbornej verejnosti dostávajú monografické práce, ktoré navracajú do aktuálneho vedomia spoločenských vied tých pracovníkov literárnej vedy, slavistiky, spoločenských vied blízkych umeniu, ktorí pôsobili na tejto univerzite a patrí im pozornosť európskeho poznávacieho priestoru. O vzťahu medzi časom a dejinami ľudskej spoločnosti, teda o myslení a činoch, ktoré ho podnecujú či naplňajú, jestvuje viacero sentencií, ale ich odvrátenú stranu vytvára zabúdanie na tých, ktorí stáli ad rem jej bohatých dejín v akademickom a vedeckom svete.

Masarykova univerzita za deväť desaťročí svojho jestvovania a aktívneho účinkovania vo výskume i vzdelávaní sa spája so životnými i pracovnými osudmi vynikajúcich osobností, ktoré prostredníctvom svojho odboru prekročili „územie“ alma mater, a vstúpili zverejnenými prácami, odborným a verejným vystupovaním do širšieho dejepisu spoločenských vied. Na priesečníku sociológie, historiografie, politológie, literárnej vedy, slavistiky, translatológie, autorskej literárnej tvorby a „diplomacie“ samotných spoločenských vied sa naplnil aktívny a nie prostý pedagogický a vedecký život Josefa Jiráska. Štvrtá kapitola monografickej práce sa venuje profilu tematizovanej *osobnosti Dr. Josefa Jirásek: Člověk občanem – občan člověkem* a jej autorom je *Vladimír Franta*.

Široko roztvorený a záujmami členitý muzický, občiansky i politický život Josefa Jiráska rozčlenil autor kapitoly do častí: *Verše – kancionál duše, spôsob aktualizace osobního štěstí, Politika a Jiráskův depoetizovaný veršový projev, Ženská otázka ve stínu víry?, Kulturní ovlivnění, Básně výpravnějších formátů* a kapitolu uzatvára časť *Závěr*.

Vladimír Franta rešpektuje dostupný archívny dokument a je jasné, že má pred ním hodnotový i hodnotiaci „rešpekt“, ba viac, cení si reč dokumentu, preto je jeho štvrtá kapitola v monografii doplnená početným archívnym materiálom. Reč Jiráskových osobných a pracovných dokumentov, ktoré sú „odbočením“ od jeho ústredného slavistického výskumu, má sugesciu autenticity, čím podnecuje dostupný materiál, aby vydal dôkaz o tom, kto vlastne bol Josef Jirásek, keď nebol vysokoškolským pedagógom, prekladateľom, organizátorom slavistického výskumu a života na materskej univerzite, ale aj v slavistickom prostredí. Vladimír Franta sa dovoľáva empatie nielen zverejneného dokumentu, ale predovšetkým uznania od jeho odborného čitateľa, lebo – ak platí univerzum sentencie, – že všetko so všetkým súvisí, potom sa uchovalo isto v tom, čo ostalo v pracovnom stole Josefa Jiráska, v jeho osobnom archíve, čím sa latentne stáva prístupnou a poznávanou, hoci odvrátenou stranou jeho odborného a občianskeho vyjadrovania sa k tomu, čím žil sám a s čím sa zas vyrovnával jeho vedecký odbor a jeho slavistická výskumná aktivita.

Kapitoly *Souvislosti brněnské rusistiky a Josef Jirásek, Josef Jirásek jako rusista, Josef Jirásek jako slovákista* sa spájajú s heuristickým a vývinovým pohľadom na slavistu Josefa Jiráska a na akademické prostredie brnenskej slavistiky v jej metodologickej členitosti a personálnej názorovej odlišnosti, ktorú v syntéze samotného odboru slavistika a v komparácii s dobovými osobnostnými slavistickými projektmi stále cennými, ale aj podnetnými voči predmetu odboru slavistika, obzvlášť v jej historickej línii, ale predovšetkým s odvolaním sa na kontext moderných spoločenských vied spracoval Ivo Pospíšil. Ten, kto sústredene sleduje metodologický postup Iva Pospíšila k téme, nech si ju vyberie v jej vývinovom či javovom závere, uvedomí si dôkladnosť prípravy a precíznosť výkladu, čo aj parciálneho problému a tým sú jeho práce aj povestné, náučné pre jeho súčasníkov i pre nastupujúcu literárnovednú generáciu.

V profilovej monografii *Josef Jirásek jako rusista, slovákista a umělec slova* zaváži ambícia prostredníctvom návratu k jednotlivcovi predložiť odbornej verejnosti a dejinám slavistiky, užšie rusistiky a slovákistiky, prierez tým, čo sa uložilo do podložia jej pamäti a kto jej históriu i odbornú povest' po desaťročia vytváral, aby sa postupne menila na slavistickú brnenskú školu, na ktorú sa v slavistickom odbornom „svete“ postupne vyprofilovala a v tejto role naďalej pretrváva. Pri zrode odboru stáli tí, o ktorých v úvodnej časti I. Pospíšil napísal: „*Zvláště tato sféra literární vědy ukazuje, že střední Evropu utvářeli nejen rodilí, geografičtí Středoevropané, ale také reprezentanti východních Slovanů*“¹. Genéza slavistického podložia v moravskom, užšie v brnenskom spoločenskom, rusofilskom a akademickom prostredí sa odvíja od účinkovania „*ruských kroužků v českém prostoru od počátku 20. století v každém větším městě (činnost Leoše Janáčka v brněnském Ruském kroužku), ale i Pražského lingvistického kroužku, u jehož*

¹ Ivo Pospíšil: *Souvislosti brněnské rusistiky a Josef Jirásek*. In: Vladimír Franta – Ivo Pospíšil: *Josef Jirásek jako rusista, slovákista a umělec slova*. Ediční série Brněnské texty z filologicko-areálových studií, sv. 2. Brno: Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2009, s. 6.

počátků stál Roman Jacobson (1896 – 1982). Jak se ukázalo, zvláště meziválečné Československo přálo vnitřnímu spojení a svéráznému kompromisu mezi technologickými, „tvrdšími“ a „měkčími“ metodami vycházejícími z německé duchovnědy“².

Kým prišiel čas pôsobenia Josefa Jiráka³, jeho rusitickými predchodcami v brnenskom a moravskom prostredí, ktorým sa I. Pospíšil detailne venuje, boli František Vymazal a Alois Augustin Vrzal. Dejiny slavistiky spájajú Františka Vymazala s tvorbou „gramatických príručiek, konverzací a jazykových učebníc a ďalších didaktických textů“⁴, patrí k nim však aj antológia *Slavjanskaja poezija*⁵, ale podľa zistenia I. Pospíšila vkladajú Vrzalove práce do dejín slavistiky náročnejšie projekty s poslaním mapovať pre slovansky orientované české spoločenské prostredie vývin ruskej literatúry a kultúry: „A. Vrzal napsal čtyři literárněhistorické práce, které mají trvalejší hodnotu. Obvykle se za jeho stěžejní dílo pokládá *Historie literatury ruské XIX. století*“⁶, v ktorej vývin a kontext A. Vrzal vybuodoval na genologickom kľúči. Detailné literárnohistorické lustrovanie Vrzalových dejín ruskej literatúry naznačuje, že z autorovej strany ide o záujem o spoločenskovedné, s istým dôrazom na duchovné normy ruskej spoločnosti, jej kultúry, filozofie, sociológie a mravnosti, čím A. Vrzal ponúka svojškú panorámu osobného poznania a reflektovania ruskej literatúry českým slavistom. Popri *Sergijovi Grigorovičovi Vilinskom*⁷ a *Romanovi Osipovičovi Jakobsonovi*⁸ sa autor kapitoly koncentrovane venuje *Frankovi Wollmanovi* a „dosahu“ jeho práce *Slovesnost Slovanů*⁹. Do raného slavistického obdobia moravského a brnenského záujmu o slavistiku a rusistiku zvlášť, patria aj poznatky o počinoch Jaroslava Buriana, Vlasty Vlašínovej, Mečislava Krhouna, Jaroslava Mandáta, aby sa I. Pospíšil sústredil v nasledujúcich dvoch kapitolách na osobnosť rusistu a slovakistu Josefa Jiráka.

Expozíciu sondovania v živote a spoločenskovednom výskume Josefa Jiráka vytvára téza o tom, že „J. Jirásek zanechal po sobě takové dosud nepřekované dílo, jakým je *Rusko a my* (1945)“¹⁰. Prácu Jirásek kompozične a problémovo rozčlenil do štyroch častí a svoje závery dotvára, popri v danej dobe isto zaujímavými politologickými a sociologickými postrehmi, predovšetkým pohľadom na zvnútra tak diferencovanú ruskú modernu a na avantgardnú ruskú, sovietskú literatúru¹¹. Pritom upozorňuje I. Pospíšil na Jiráskovu metódu medziliterárneho dotyku medzi českou a ruskou literatúrou 19. storočia, ktorá má svoje genologické a tematologické koordináty¹².

2 Tamtéž.

3 Josef Jirásek, 1884–1972.

4 Ivo Pospíšil, c. d., s. 7.

5 Pozri poznámku číslo 3. In: Ivo Pospíšil, c. d., s. 7.

6 Ivo Pospíšil, c. d., s. 12.

7 Ivo Pospíšil, c. d., s. 15.

8 Ivo Pospíšil, c. d., s. 22.

9 Ivo Pospíšil, c. d., s. 18, s. 83. *Frank Wollman: Slovesnost Slovanů*, 1929. Pozri *Frank Wollman: Slavismy a antišlavismy za jara narodů*, 1968. Frank Wollman 1888 – 1969.

10 Ivo Pospíšil, c. d., s. 32.

11 *Ivo Pospíšil: Josef Jirásek jako rusista*. In: Vladimír Frank, Ivo Pospíšil: *Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova*, s. 39.

12 Ivo Pospíšil, c. d., s. 33.

Nové storočie, nové geopolitické riešenia na kontinente a realie sovietskej politickej, kultúrnej a spoločenskej skutočnosti zaujali a nadchli Josefa Jiráska, čo pre jeho literárno-novedný výskum prináša i to, čo I. Pospíšil „glosuje“ postrehom hodnotového významu: „*Základní Jiráskova představa o Rusku byla soustředěná do obrazu slovanské velmoci, která nám může pomoci zachovat samostatnost, ale současně jen za předpokladu své vnitřní politické proměny. Vztah k Slovensku cítil tak, že se Slovensko musí proměnit, jinak je soužití s Čechy vyloučeno, ale současně se musí proměnit i český poměr k Slovensku: méně poručníkování, větší citlivost, ale i zásadovost, nepodobizivost, racionalita a nesentimentálnost*“¹³.

Personálny, tematický a problémový zámer, ktorý edičný projekt autorov Vladimíra Frantu a Iva Pospíšila, koncipovaný ako monografická sonda do aktivít Josefa Jiráska, sa zmenil na dejiny predmetu slavistika v moravskom, českom a brnenskom spoločenskom a vzdelanostnom prostredí. Navonok, myslíme na pomenovanie práce, naznačuje, že sa venuje jednotlivosti, osobnosti Josefa Jiráska, v skutočnosti sa zúčastňuje na impulze, ako prítomnosť odboru a predmetu by sa mala vyrovnat' so svojimi dejinami, ak inak nie, tak ich fundamentálnym poznaním a štúdiom.

Viera Žemberová

¹³ Ivo Pospíšil: *Josef Pospíšil jako slovakista*. In: Vladimír Franek, Ivo Pospíšil: *Josef Jirásek jako rusista. slovakista a umělec slova*, s. 90.